BARBAROSSA
OG DEN DANSKE GRUNDLOV

– en film om grundlovsbruddet den 22. juni 1941.

Statens Filmcentral

Den stemning, som besættelsen fremkaldte i befolkningen – minus nazisterne – har Otto Gelsted udtrykt i sit digt:

Den niende april 1940

De mørke fugle fløj
ved gry med motorstøj
i eskadriller over byens tage.
Da saa vi og forstod
– det gik til hjertets rod –
at vi fik trældoms bitre brød at smage.

En dag saa klar og blaa!
Den sol vi vented paa,
var kommet, men den lyste som i blinde.
Betvunget, smertestum
laa Danmark sluttet krum
saa dybt i kval og nød som ingensinde.

Men i den angstens stund,
du laa med blodig mund
og alt omkring var dødsens nat og gru,
da saa vi og forstod til vore hjerters rod,
at aldrig har vi elsket dig som nu.

(Benny Holst og Arne Würgler har til filmen lavet ny musik til hans digt).

der så kunne sendes mere til Nazi-Tyskland, f.eks. af landbrugsvarer. Kommunisternes kamp mod den tyske besættelsesmagt begyndte på det økonomiske område.

I ord og skrift og med sabotage kunne modstanden ikke på det tidspunkt gøre sig åbenlyst gældende.

Hvis f.eks. kommunisternes dagblad, der dengang hed Arbejderbladet (nu Land og Folk), ikke ville risikere at blive forbudt og fremkalde en

nazistisk indgriben i den rest af demokratiske tilstande, som endnu eksisterede i landet, måtte alle artikler skrives forsigtigt. Men mundtligt og i aktioner modarbejdede kommunisterne sammen med mange andre danske de nazistiske demonstrationer, som blev forsøgt afholdt, f.eks. ved »Den lille hornblæser« i 1940. Den nazistiske ideologi, som både tyske og danske nazister søgte at vinde ørenlyd for, blev allerede fra trediverne modarbejdet.

Den såkaldte »fører« for de danske nazister var dyrlæge Fritz Clausen, Bovrup i Sønderjylland.

Sabotageaktioner før den 22. juni 1941, skete uden forbindelse med eller godkendelse af det kommunistiske partis ledelse.

I 1940 eksisterede den antifascistiske militæralliance mellem Sovjetunionen, England og USA endnu ikke. Den kom først i sommeren og efteråret 1941. Tværtimod havde både engelske og franske statsledere i forbindelse med den sovjetisk-finske vinterkrig 1939–40 pønset på at realisere ganske andre planer, som havde deres rod i disse magters antisovjetiske politik i årene 1917–39. England forberedte en landgang i Norge for at kunne sende tropper ind i Finland. Frankrigs militære øverstkommanderende Weygand ville angribe Sovjetunionen via Tyrkiet og Kaukasus. Krigens forløb forpurrede sådanne planer, men tanken om at »vende krigen«, således at Hitler-Tyskland, England og Frankrig i stedet for at kriges indbyrdes kunne angribe Sovjetunionen blev ikke skrinlagt før efter Frankrigs fald i forsommeren 1940.

Efter BARBAROSSA (Hitlers kodeord for angrebet på Sovjetunionen den 22. juni 1941. Barbarossa betyder rødskæg) opstod en fællesnational baggrund og mulighed for modstandskamp i åbne former i Danmark. Men endnu var kommunistforskrækkelsen og visse kredses tyskvenlighed en hemsko. Det varede længe, inden befolkningen var indstillet på åben modstand. Både socialdemokratiske og borgerlige politikere var for det store flertals vedkommende imod sabotage og anden modstandskamp.

Hvis kommunisterne i 1940 og op til den 22. juni 1941 havde foretaget åbne modstandsaktioner var konsekvenserne ikke blot blevet et forbud mod partiet og dets presse, men også vanskeligere vilkår for al demokratisk virksomhed i Danmark.

Kommunisterne opretholdt ufravendt en antinazistisk kurs. F.eks. forbød partiet sine medlemmer at tage arbejde i Tyskland, mens regeringen og dens partier og socialkontorerne direkte opfordrede dertil.

To linjer tonede stærkere og stærkere frem i 1940–41:

En Vinter lang og mørk og haard
paa fem forbandede Aar
har knuget Landet i sin Favn
med Kulde og Sult og Savn,
og der gik Slid paa Skoven, Skaar paa Skaar,
og der gik Raaddenskab i svage Træer.
Gaa til Modstand,
alle danske, alle Mand som en,
og gør Danmark Frit.

Filmen indledes med første vers af Danmarks Frihedssang, skrevet af Sven Møller Kristensen. Sangen blev trykt i 170.000 eksemplarer på den illegale presse. Den blev første gang sendt over BBC den 6. april 1945 kl. 18.15.

Den ene var socialdemokratiske, borgerlige politikeres og erhvervsfolks tilpasning til Nazi-Tysklands interesser; den anden var den nationale modstand.

Tilpasningens linje formuleredes af statsminister Th. Stauning (Socialdemokratiet) i en tale i Studenterforeningen i København den 8.3.1941. Han sagde:

»Det er mit indtryk, at Tyskland har visse planer, der ikke blot sigter efter øjeblikkelige nyordninger, men efter en blivende europæisk nyordning, der skal være rådende ud i fremtiden... Bedst ville det være, om man roligt og villigt medvirker til den tilpasning, jeg her har antydet, når tiden dertil er inde, og den vil ikke være så afskrækkende, som nogle måske vil synes.

Det er usundt og uklogt at vende sig mod en udvikling, som tid og forhold fører med sig. Tilpasningen til det nye Europa vil blive en af tidens opgaver...«

Tydeligere kunne det næppe siges. Socialdemokratiets mest autoritative leder indstillede således befolkningen på tilpasning til Nazi-Tysklands planer.

Kommunisterne bekæmpede al tilpasning. Det var der også andre, der gjorde. Daværende biblioteksdirektør Thomas Døssing, senere det kæmpende Danmarks gesandt i Moskva, sagde i et foredrag den 4.4.1941 følgende:

»Når en gård brænder, må alt vige for det ene at slukke. Man skændes ikke under et redningsarbejde. Men der er visse regler, der nøje må overholdes, jeg fik dem indprentet, da jeg var barn. Først reddes mennesker, så dyr, sidst de døde værdier.

Nu brænder Danmarks gård, og det er rigtigt, at vi må samles for at slukke og redde; vel at mærke i den rigtige rækkefølge. Jeg har en uhyggelig anelse om, at rækkefølgen nu er en anden: Først pengeskabet, så køerne, så Danmarks melodibog – og imens brænder Danmarks børn inde og med dem den folkelige kulturs fremtid.«

Kommunisterne havde siden den 9. april 1940 forberedt sig på forbud mod partiet og dets presse og mod kommunistisk virksomhed, dvs. havde forberedt sig på en illegal tilværelse. Der dannedes straks en fåtallig ledelse. Afdelingerne blev opdelt i små grupper, som ikke måtte have direkte indbyrdes forbindelse. Alt adressemateriale blev brændt eller gemt væk. Der blev skaffet »illegale« logier.

Da Nazi-Tyskland så overfaldt Sovjetunionen den 22. juni 1941, stillede den tyske besættelsesmagt i Danmark øjeblikkeligt krav til den danske regering om forbud mod det kommunistiske parti og arrestation af ledende danske kommunister.

Kl. 3 om morgenen den 22. juni 1941 ringer den tyske gesandt Renthe-Fink personligt til udenrigsministeriets direktør Nils Svenningsen og meddeler ham, at han øjeblikkelig må komme til møde. Krigen mod Sovjetunionen er startet samme nat. Der skal træffes en række foranstaltninger i Danmark.

Renthe-Finks betroede folk: Kanstein, Stalmann og dr. Fest er til stede. Mødet holdes på Dagmarhus.

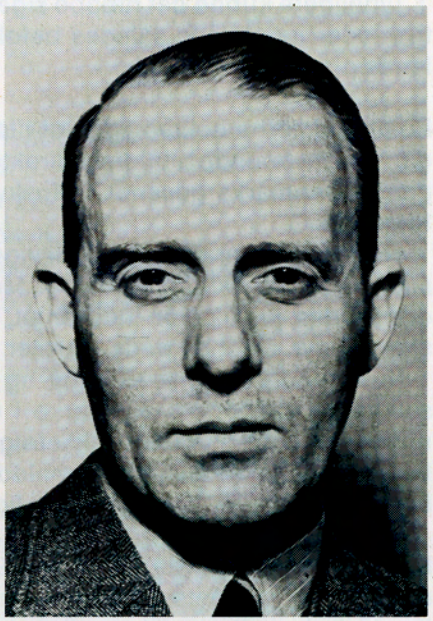
De tyske krav specificeres. Blandt mange: 72 ledende danske kommunister skal arresteres... tyskerne medbringer selv listen (se senere).

Nils Svenningsen drøfter kravene med sine embedsmænd: Eivind Larsen fra justitsministeriet, vicepolitichef Arthur Dahl, politiinspektør Sv. Holten og kontorchef hos rigspolitichefen O. Linstow.

Da kravene: arrestation og internering af alle ledende danske kommu-

Renthe Fink

Nils Svenningsen

nister, herunder også de kommunistiske rigsdagsmænd, er et grundlovsbrud, forhører man sig telefonisk hos statsminister Th. Stauning. Han siger til Svenningsen: »De ting, der kræves fra tysk side, skal gennemføres.«

Blev Stauning ikke den nye grundlovs fader – blev han dog grundlovsbruddets fader.

Det danske politi går nu i gang med at arrestere danske statsborgere i strid med den danske grundlov.

Det viste sig nu, at det danske politi selv havde forberedt en aktion mod det kommunistiske parti. Politikommissærerne Andst og Odmar havde ladet udarbejde en liste over ledende kommunister og udlånt den til den tyske kriminalrat Hermannsen, som havde kopieret den. Den danske liste rummede en fejl, som går igen i den tyske: En arbejdsmand fra Hjørring, Carl Christian Madsen er blevet forvekslet med landsretssagfører Carl Marius Madsen. For 6 personer findes kort 2 gange, således at kartoteket kun omfatter 66 personer. Det var overbetjentene Chr. Madsen og Dine-

Dagmarhus, 1941

sen, der havde udarbejdet nogle notitser om kommunisterne, og det tyske kartotek var blevet til på grundlag af den ene af disse notitser. En sammenligning af en notits af 17. september 1940 og det tyske kommunistkartotek viser en meget nøje overensstemmelse både med hensyn til navne og grupperinger og de nævnte fejl. Interessant er det også, at politikommissær Odmar, efter henvendelsen fra kriminalrat Hermannsen om listen, forhører sig hos daværende statsadvokat Eivind Larsen, som sanktionerer, at tyskerne får en sådan opstilling. Hermannsen afleverede listen videre til dr. Fest.

Eivind Larsen og dr. Fest er til stede på Dagmarhus kl. 3 om natten den 22. juni 1941.

Svenningsen havde overfor Stauning gjort opmærksom på, at de tre folketingsmedlemmer Aksel Larsen, Alfred Jensen og Martin Nielsen stod på listen. Som folketingsmedlemmer kunne de kun ifølge Grundloven med Folketingets samtykke udleveres til politimæssig forfølgelse. Men Stauning gentog sit samtykke til arrestationerne.

Så begyndte anholdelserne. Skønt tyskerne »kun« havde bedt om 72,

der reelt var 66 – arresterede det danske politi i løbet af søndag formiddag, eftermiddag og de følgende dage omkring 400 personer. Blandt de arresterede var så kendte folk som forfatterne Martin Andersen Nexø, Hans Kirk og Hans Scherfig, desuden kommunistiske byrådsmedlemmer og fagforeningsfolk.

Aksel Larsen, partiformanden, undgik arrestation ved den lejlighed, da han var på cykletur i Jylland, men han blev senere taget. Alfred Jensen blev arresteret på Samsø, men undveg på Hovedbanegården i København. Martin Nielsen, Arbejderbladets redaktør, blev arresteret på sin bopæl. Men flere ledende kommunister undgik arrestation, fordi de i tide havde opsøgt deres illegale logi. Blandt dem var Børge Houmann, senere medlem af Frit Danmark og Danmarks Frihedsråd.

Ved politiets klapjagt på danske kommunister blev der begået flere fejl. Der blev arresteret mennesker, der ikke var kommunister. Ved politiets razzia i en sommerlejr ved Greve strand arresterede man en ung mand som ikke var kommunist, men blot opholdt sig hos bekendte i lejren. Han havnede senere i KZ-lejren Stutthof og kom først tilbage til Danmark i 1945.

På politigårdene rundt omkring i landet blev de arresterede underkastet politimæssigt forhør, selvom der ikke rejstes nogen sigtelse mod dem. Der blev optaget rapport, som om det drejede sig om en kriminalsag.

Arrestationen af kommunisternes folketingsmænd var et grundlovsbrud, men der blev begået grundlovsbrud mod dem alle. De arresterede forlangte at blive fremstillet i grundlovsforhør, som det var deres ret. Svaret var tavshed.

Den 22. august 1941 vedtager folketinget i hast den såkaldte kommunistlov, som med tilbagevirkende kraft skal lovliggøre de ulovlige forhold. Al kommunistisk virksomhed og agitation af enhver art forbydes, men også personer, »hvis adfærd har givet grund til at antage, at de vil deltage i kommunistisk virksomhed eller agitation, kan tages i forvaring.« Det er en meget åben og uhyggelig formulering, og man skal vel nærmest til »bananrepublikker« for at finde tilsvarende.

De arresterede blev efter denne »lov« fremstillet for dommer Arthur Andersen, som på stribe dømte dem alle til internering.

Et par dage efter gav Folketinget tilladelse til internering af de tre folketingsmænd. Arthur Andersens kendelser blev kæret til Højesteret, men Højesteret undlod at tilkalde de interneredes forsvarer, højesteretssagfører Steglich-Petersen, og godkendte i stedet samtlige interneringer.

Herefter blev de internerede overført fra landets fængsler til Horserødlejren ved Helsingør.

Den fulde ordlyd af den såkaldte kommunistlov

22. August 1941. 1275 Nr. 349.

Lov om Forbud mod kommunistiske Foreninger og mod kommunistisk Virksomhed.*)

Vi Christian den Tiende, af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg, *Gøre vitterligt:* Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

§ 1.

Alle kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger forbydes, og de bestaaende kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger vil straks være at opløse.

Kommunistisk Virksomhed eller Agitation af enhver Art er forbudt. Dette gælder, uanset om der foreligger Tilslutning til nogen Forening.

Overtrædelse af foranstaaende Bestemmelser straffes med Bøde, Hæfte eller Fængsel indtil 8 Aar.

§ 2.

Personer, hvis Adfærd har givet særlig Grund til at antage, at de vil deltage i kommunistisk Virksomhed eller Agitation, kan efter Justitsministerens Bestemmelse eller med hans Godkendelse tages i Forvaring, naar dette skønnes nødvendigt af Hensyn til Statens Sikkerhed eller dens Forhold til fremmede Magter.

Enhver, der tages i Forvaring i Medfør af 1ste Stykke, skal inden 24 Timer fremstilles for Københavns Byret, der ved Kendelse beslutter, om Forvaringen skal opretholdes. Begæringen om Forvaringens Opretholdelse vil, naar Justitsministerens Bestemmelse eller hans Godkendelse foreligger, være at tage til Følge, medmindre der maa antages at foreligge en aabenbar Fejltagelse med Hensyn til vedkommendes Identitet eller hidtidige Deltagelse i kommunistisk Virksomhed eller Agitation.

Saafremt det ikke kan naas inden 24 Timer at fremstille den, der er taget i Forvaring, for Københavns Byret, vil han inden samme Frist være at fremstille for en anden Dommer ved Underret, der modtager hans Forklaring. Beslutning om Forvaringstagelse træffes ogsaa i dette Tilfælde snarest muligt af Københavns Byret.

Over for Byrettens Kendelse kan saavel den, der er taget i Forvaring, som det offentlige rejse Kæremaal til Højesteret. Kæremaal, der rejses af det offentlige, har opsættende Virkning.

Forvaringen skal ophøre, saa snart den ikke længere skønnes nødvendig af Hensyn til Statens Sikkerhed eller dens Forhold til fremmede Magter. Bestemmelse herom træffes af Justitsministeren.

*) Udfærdiget gennem Justitsministeriet. Se Rigsdagstidenden for 1940—41: Folket. Tid. Sp. 2439, 2452, 2472, 2473; Landst. Tid. Sp. 1299, 1302, 1303; Till. A. Sp. 4763; Till. C. Sp. 1995, 2009.

Justitsministeren giver hver 3die Maaned til et af Rigsdagens to Ting nedsat Udvalg Meddelelse om, hvilke Personer der er eller i den forløbne Periode har været taget i Forvaring i Medfør af foranstaaende Bestemmelser, med Angivelse af Grundlaget for Forvaringstagelsen.

§ 3.

Den Formue, der maatte tilhøre de kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger, samt disse Foreningers og Sammenslutningers Arkiv, Protokoller o. lign. vil være at tage i Bevaring af det offentlige.

§ 4.

Denne Lov, der ikke gælder for Færøerne, træder i Kraft straks.

Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg, den 22. August 1941.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.
(L. S.)

E. Thune Jacobsen.

I lejren måtte de internerede gennem to år føre en stadig strid med lejrens inspektør Bentzen, som tydeligt betragtede de internerede som forbrydere.

Men især efter de sovjetiske sejre på fronterne i Sovjetunionen bedredes forholdene i lejren. Inspektør Bentzen blev i 1943 udskiftet med en anden inspektør, som fangerne kunne forhandle med.

Regeringen – de socialdemokratiske og borgerlige politikere – og politiets ledelse forsøgte at besmykke grundlovsbruddet med, at interneringen skulle »beskytte« de pågældende mod at blive arresteret af tysk politi.

Til bedømmelse af denne »beskyttelses« værdi tjener følgende:

1) at kommunisterne ikke ønskede denne form for beskyttelse og krævede at blive løsladt

2) at det danske politi ved Andst og Odmar havde forberedt materiale til arrestation af kommunister, inden det tyske krav blev fremsat, og at deres liste på forhånd var overgivet til det tyske politi
3) at det danske politi arresterede langt flere end det tyske politi havde navne på
4) at myndighederne den 28. august 1943 (dagen før regeringen går af) trods dyre løfter intet foretog sig for at løslade de internerede, men lod besættelsesmagten overtage lejren natten mellem den 28. og 29. august 1943 – uden at give varsel.

I øvrigt var den påberåbte beskyttelse mod tysk fangenskab allerede illusorisk før den 29. august 1943, idet der i 1942 foregik udlevering af arresterede til det tyske politi – i november 1942 således af fanger dels fra Horserødlejren, dels fra Vestre Fængsel, bl.a. folketingsmand Martin Nielsen.

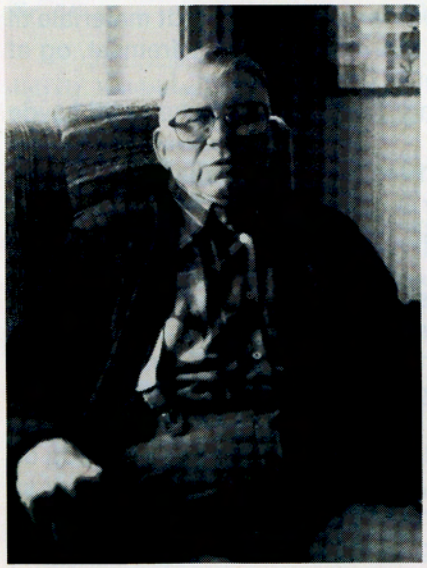
Horserødlejren bestod af en kvindelejr, en ny og en gammel lejr, og da tyskerne kom til den nye lejr, troede de det var hele lejren. Det gav så megen tid og forvirring, at henved hundrede fanger i den gamle lejr nåede at flygte over pigtrådshegnet og slippe væk. Men alle fanger i den nye lejr og i kvindelejren og en del i den gamle lejr, i alt 150 mennesker, blev fanget og samme efterår deporteret til KZ-lejren Stutthof ved Danzig.

Og mange vendte ikke hjem derfra.

I Jylland blev Frøslevlejren brugt til internering, og også herfra gik turen til tyske KZ-lejre. Bl.a. Ravenbrück nord for Berlin.

Horserød

Aksel Hansen blev arresteret af politiet i Holbæk, kom senere til Horserød og Stutthof.

Astrid Blumensaadt.

Et særligt kapitel er myndighedernes behandling af de interneredes familier. På socialkontorerne blev de interneredes hustruer behandlet direkte hovent og nedladende, med tydelig understregning af, at deres mænd betragtedes som kriminelle.

I begyndelsen kunne understøttelsen fra socialkontorerne være så lav som 13 kr. om ugen. Det kostede måneder og år at opnå små forbedringer. I de interneredes og deres familiers kamp for at opnå højere understøttelser og bedre forhold i selve lejren ydede dels den konservative folketingsmand, fængselspræst Kristen Amby, dels den radikale fhv. kirkeminister pastor Povlsen fangerne vedvarende bistand. Inspektør Bentzen opnåede dog, at det blev forment pastor Povlsen at komme ind i lejren. Folketingets »kommunistudvalg« udviste først interesse for forholdene i lejren, da nazihærene led nederlag i Sovjetunionen.

Af Martin Nielsens bog »Fængselsdage og fangenætter« fremgår det, at understøttelserne til interneredes familier i foråret 1943 i gennemsnit androg 220 kr. om måneden, »og af dette Beløb maa alle Udgifter til Familiernes Underhold udredes.« De økonomiske forhold gav tyndslidte nerver både indenfor og udenfor pigtråden.

Astrid Blumensaadt er nu pensioneret telefonistinde. Under krigen var hun aktiv i modstandsbevægelsen, og hun var distriktsleder i Odense. Men i november 1943 blev hun taget af tyskerne og endte efter diverse forhør og gennemgangslejre i Ravensbrück kz-lejr for kvinder. Under de umenneskelige forhold i lejren begyndte hun til glæde for sig selv og sine medfanger at tegne og digte.
I sommeren 1944 sad der 48.000 fanger i Ravensbrück kz-lejr. I løbet af krigen døde der 98.000 mennesker i denne lejr.

RAVENSBRÜCK

I den dystre morgen
ganske tidligt
til appel
i mørke
rører sig noget.
Vi ser derhen
vi stirrer
stive af skræk,
det er børn,
børn til appel!

Mens det endnu er nat
er de revet væk
fra søvnen
fra sækkene med halm
ud til den iskolde vask
til de oversvømmede toiletter.

Et bæger med kaffe
en skive rugbrød
var det mad for børn?
Nu stod de der.
Appel.

Vore egne børn,
hvor var de,
hvem tog sig af dem?
Pinslerne har mangfoldige former.
Mødre har aldrig helt ro.

Vi så dem igen
stillet op i kolonne
med deres krus
ventende på en tår skummetmælk.
Anstrengt ventende,
allerede mærket af lejrens liv.

Mange af dem
gaskammers kommende ofre,
engang forventningens lykke
og spirende liv.

Astrid Blumensaadt

Fra Lyrik nr. 9, 4. årg. 83 – Tidsskrift for Dansk og Udenlandsk Lyrik, Odense.

Socialkontorernes karrighed og småtskårenhed over for de interneredes familier viste sig også, når f.eks. en hustru fra Jylland ville rejse til Horserød eller Vestre fængsel for at besøge sin mand, så blev der i lang tid ikke ydet godtgørelse for de tre dages ophold, en sådan rejse under datidens trafikforhold mindst varede.

På Vestre fængsel måtte kvinder og børn med ekstraforplejning til en arresteret mand vente i kø udenfor fængslets port i al slags vejr. Hensynsløsheden mod dem havde kun den positive side, at de dér lærte hinanden at kende, lærte at optræde samlet. De erfarede, at samlet optræden overfor myndighederne kunne give resultater, selvom det tog lang tid.

Da mændene senere blev deporteret til tyske kz-lejre opstod De røde enker. De organiserede Røde kors pakker til lejrene og det reddede mange fra sultedøden.

De første illegale tryksager i masseoplag var kommunisternes **Politiske Månedsbreve** og pjecen **Danske Toner,** som indeholdt den tale, som partiets daværende formand Aksel Larsen ville have holdt i Folketinget ved behandlingen af »kommunistloven« den 22. august 1941, hvis tinget ikke netop havde forbudt kommunisternes parti, og han selv var afskåret fra at komme på talerstolen. Heri påvises at grundlovens bestemmelser om foreningsfrihed og pressefrihed var blevet brudt (§ 84 og 85). Ligeledes grundlovens § 78, som påbyder: »Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer.« Politiet havde foretaget husundersøgelser uden dommerkendelse, det var brud på grundlovens § 79. Grundlovens § 56 siger ligeledes udtrykkeligt: at »sålænge rigsdagen er samlet, kan ingen rigsdagsmand tiltales eller underkastes fængsling af nogen art uden samtykke af det ting, hvortil han hører.« Grundlovens § 42 siger: »Rigsdagen er ukrænkelig.« Den som antaster rigsdagens sikkerhed gør sig skyldig i højforræderi. Denne paragraf var også overtrådt.

Således blev der begået grundlovsbrud mod § 42, 56, 78, 79, 84 & 85. Samarbejdspolitikerne overtrådte landets øverste lov: Grundloven.

Den nationale modstand voksede efterhånden frem. Mogens Fog, Aksel Larsen, Christmas Møller, Thomas Døssing, Ole Chiewitz, Aage Schoch, Børge Houmann og mange andre dannede i vinteren 1941–42 den antinazistiske organisation Frit Danmark.

I slutningen af filmen synger en forsamling af mennesker ved kommunisternes mindetavle i Land og Folks bygning sidste vers af Internationale, arbejderbevægelsens internationale kampsang, skrevet i 1871 af franskmanden Eugéne Pottier. Den skal første gang være hørt den 26. marts 1871 på Bastillepladsen, da kommunens råd var valgt. I 1888 blev den melodi, vi i dag kender den under, komponeret af smedesvenden Alphonse de Geyter fra Lille. Blev oversat til dansk i 1911 af Hans Laursen. (Nr. 201 i Folkehøjskolens Sangbog, 1983).

Arbejdere, i stad, på landet:
engang skal verden blive vor.
Den dovne snylter skal forbandet
forjages fra den rige jord!
Mange gribbe på vort kød sig mætter,
lad os jage dem på flugt.
Vor kamp en herlig tid forjætter,
hvor solen altid stråler smukt.
Vågn til kamp af jer dvale
til den allersidste dyst,
og Internationale
slår bro fra kyst til kyst.

Sabotagen begyndte at blive organiseret, bl.a. i organisationen Bopa (Borgerlige Partisaner), hvor de fleste kommunistiske sabotører hørte til. Blandt dem var mange, der havde deltaget som frivillige i den spanske republiks kamp mod Franco-fascismen i trediverne. Kommunisterne var desuden aktive medorganisatorer af de store folkestrejker i 1943–44 mod besættelsesmagtens fremfærd.

I 1943 oprettede en række modstandsgrupper Danmarks Frihedsråd, som i 1944–45 faktisk kunne optræde med en autoritet som en dansk regering. Her var Alfred Jensen og Børge Houmann medlemmer.

Da befrielsen fra den tyske besættelse kom den 4. maj 1945, oprettedes Ministeriet Buhl den 5. maj 1945. Blandt ministrene i regeringen indtrådte medlemmer fra Frihedsrådet. Blandt dem kommunisten Alfred Jensen

Børge Kruse ventede på dødsdom i Vestre Fængsel

som trafikminister. Og partiformanden Aksel Larsen, som netop var vendt hjem fra tysk kz-lejr, blev minister uden portefeuille.

Efter krigen, den 13. august 1945 erklærede udenrigsminister Christmas Møller (konservativ) i en tale til DKPs centralkomite, som han havde søgt foretræde for:

»Det havde været meget lykkeligere for Danmark, om man i videre kredse end det kommunistiske parti havde haft forståelse for de store og positive kræfter, der fandtes i Sovjetunionen. Jeg kan sige det så meget tryggere, som jeg vel fejlede sammen med så mange andre før krigen og i dens første år. Det har været en stor lykke for Danmark, at det kommunistiske parti søgte at skabe forståelse for det Rusland, som også i fremtiden, ja mere end nogen sinde før, vil have en afgørende indflydelse på forholdene i verden og dermed have afgørende betydning for vort land.«

HISTORISK KRONOLOGI

29. sep. 1938
Tjekkoslovakiet forrådes og lemlæstes. Den engelske premierminister Chamberlain udtaler: Peace in our time/Fred i vor tid. Arbejderbladet i Danmark svarer prompte: Krigen er sikret.

15. marts 1939
Hitler marcherer ind i Prag. Albanien overfaldes af Italien.

21. april 1939
DANSK-TYSK IKKE ANGREBSPAGT
Den underskrives den 31. maj.

23. august 1939
USSR - TYSKLAND IKKE ANGREBSPAGT.

1. sep. 1939
Hitler angriber Polen.

3. sep. 1939
England og Frankrig erklærer Tyskland krig.

9. april 1940
Danmark besættes af Hitlertropper. Regeringen kapitulerer.
Der dannes en socialdemokratisk borgerlig samlingsregering.

22. juni 1941
BARBAROSSA – Hitler indleder slaget mod USSR.
Samtidig lader regeringen Stauning grundlovsstridigt de danske kommunister arrestere på tysk forlangende.

22. august 1941
Lov om forbud mod kommunistiske foreninger og mod kommunistisk virksomhed stadfæstes og træder i kraft straks – med tilbagevirkende kraft.

3. maj 1942
Statsminister Th. Stauning dør. Ministeriet V. Buhl udnævnes 4. maj 1942.

9. nov. 1942
Ministeriet Scavenius udnævnes. Ministeriet indgav den 29. august 1943 sin demissionsbegæring til kongen og ophørte samtidig med at fungere.

29. august 1943
De internerede kommunister i Horserødlejren svigtes, man lader tyskerne tage dem uden at give varsel. Af 248 internerede i denne lejr lykkes det 98 at flygte, mens 150 føres til kz-lejre i Tyskland.

4. maj 1945
DANMARKS BEFRIELSE.

Filmens disposition

1. Fortekster. Frihedssangen.
2. Lyttende mennesker. 40-årsdagen for grundlovsbruddet.
3. Billedmontage. Krigen i still-fotos. Benny Holst synger Otto Gelsteds digt: Den niende april 1940.
4. Montage. Stauning. Togeksplosion.
5. Sabotøren fra Langå, Alfred Bertelsen, fortæller.
6. Sabotagescener.
7. Ingemann Berthelsen fortæller.
8. Montage. Ur, tændstikker, Stauning.
9. BARBAROSSA – angrebet, i den røde hærs egne optagelser.
10. Billedmontage i still-fotos af forhandlingerne mellem Renthe-Fink og Svenningsen. Grundlovsbruddet en kendsgerning.
11. Aksel og Ruth Hansens historie.
12. Montageovergang. Vestre Fængsel set indefra.
13. Petra Pedersen fortæller.
14. Gelius Lund om Horserødlejren.
15. Krigsbilleder. Fotomontage: Staunings død, V. Buhl, Scavenius. 29. august 1943, hvor kommunisterne overlades til tyskerne og tyske kz-lejre.
16. Ingemann Berthelsen fortæller om turen fra Danmark til Swinemünde.
17. Villy Fuglsang fortæller om kz-lejren Stutthof.
18. Astrid Blumensaadt om Ravensbrück kz-lejr.
19. Børge Kruse venter på dødsstraf i Vestre Fængsel.
20. Villy Fuglsang om dødsmarchen fra Stutthof.
21. Børge Kruse om befrielsen.
22. Mindehøjtidelighed ved Land og Folks mindetavle. Sang: Internationale. Jørgen Jensen lægger krans.
23. S/H hagekors falder ned. Sort.
24. Berthe Qvistgaard læser epilog. Andy Sundstrøm spiller Internationale på guitar.
25. Sluttekst.

Litteratur

DANSKE TONER
forord v/Børge Houmann
Tiden.

DANMARK FRIT
af Mogens Fog
Thanning & Appel

EFTERSKRIFT, I–II
Mogens Fog
Gyldendal

FIRE ÅR I DANSK OG TYSK KZ-LEJR
Aksel Hansen
Privattryk Holbæk

I DET LANGE LØB I–III
David Hejgaard
Tiden

I DANMARKS FRIHEDSRÅD I–II
Frode Jacobsen
Gyldendal

BREVE FRA HORSERØD – FANGE NR. 6
Hans Kirk
Gyldendal

PROCESSEN MOD SCAVENIUS
Hans Kirk og Martin Nielsen
Thanning & Appel

BORGERLIGE PARTISANER
Leif Larsen
Gyldendal

FLYGTNING 33, VI SKREV LOVEN; PROCES MOD POLITIET
Carl Madsen
Stig Vendelkærs forlag

FÆNGSELSDAGE OG FANGENÆTTER
RAPPORT FRA STUTTHOF
UNDERVEJS MOD LIVET
Martin Nielsen
Tiden

FRYDENHOLM
Hans Scherfig
Gyldendal

DE RØDE ENKER
Per Ulrich
Tiden

KVINDER I MODSTANDSKAMPEN
Kate Fleron
NNF, Arnold Busck

AUGUSTOPRØRET 1943.
SAMARBEJDSPOLITIKKENS FALD, FORUDSÆTNINGER OG FORLØB. I–III.
Hans Kirchhoff
Gyldendal

DET ILLEGALE LAND OG FOLK
red. v/Børge Houmann
Zac

DEN PARLAMENTARISKE KOMMISSIONS BERETNING
Biblioteket.

GRUNDLOVSBRUDDET 22. juni 1941
20. årg. nr. 6. 82.
Clarté.

BARBAROSSA OG DEN DANSKE GRUNDLOV
– en film om grundlovsbruddet den 22. juni 1941.

Kamera: Jørgen Gregersen
Lyd: Leif Petersen
Lasse Spang Olsen
Mix: Jon Bille Brahe
Musik: Benny Holst & Arne Würgler til: Den niende april 1940
Andy Sundstrøm guitar til: Internationale
Digt: Otto Gelsted
Epilog: Berthe Qvistgaard
Speak: Tørk Haxthausen
Konsulent: Gelius Lund
Teknisk instruktør: Ib Makwarth
Manus, montage, instr.: Tommy Flugt
Laboratorium: Teknisk Film
Produktion: Telefilm
Udlejning: Statens Filmcentral
Redaktion af hefte: Tommy Flugt

Tak til de medvirkende: Alfred Berthelsen, Ingemann Bertelsen, Aksel og Ruth Hansen, Petra Pedersen, Gelius Lund, Astrid Blumensaadt, Villy Fuglsang, Børge Kruse og Jørgen Jensen.
Endvidere tak til: Frihedsmuseet, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Kommunisternes Arkiv, Folketingets Bibliotek, Horserødlejrens Arkiv, Den parlamentariske Kommissions Beretning, Folkefilmen m.m.

BARBAROSSA betyder rødskæg og var Hitlers kodeord for angrebet mod Sovjetunionen den 22. juni 1941.

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis i forbindelse med forevisning af filmen. Henvendelse til Statens Filmcentral, Vestergade 27, 1456 København K. eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.
Lay out: Kjeld Brandt, Trykt hos Frede Rasmussen, København.
Udgivet af Statens Filmcentral, 1984.

DA DE DANSKE MYNDIGHEDER

Da de danske myndigheder internerede kommunisterne, var jeg tavs
– jeg var jo ikke kommunist.
Da de danske myndigheder internerede de spaniensfrivillige, var jeg tavs
– jeg var jo ikke spaniensfrivillig.
Da de danske myndigheder udleverede de internerede til tyskerne, tav jeg
– jeg var jo ikke interneret.
Da de danske myndigheder lavede grundlovsbrud, tav jeg
– jeg blev jo ikke ramt af grundlovsbruddet.

Når de danske myndigheder rammer dig
– hvem protesterer så?

EPILOG læses af Berthe Qvistgaard. Skrevet af Tommy Flugt.
Filmen er tilegnet Carl Madsen og Hans Scherfig.